Над гірською рікою,
на краю верховини,
видно дикі й похмурі
стародавні руїни.

Грізні стіни камінні,
чорні вікна-бійниці...
Хто ж про ваші прадавні
розповість таємниці?

Озирнулися діти —
бачать діда старого,
що із кошиком ягід
вийшов з лісу густого.

"Діду, діду! — гукнули.—
Йдіть сюди на хвилину!
Розкажіть нам, дідусю,
про ту чорну руїну!.."

Дід на камінь сідає,
обіпершись рукою...
"Я охоче спочину
з вами тут, над рікою...

Про бувальщину давню
розкажу я вам, діти,—
тільки — цур! — доведеться
вам довгенько сидіти...

Розповім так, як чув я

хлопчаком-малолітком

від дідуся свойого,

що подій тих був свідком".

* * *

У Карпатах зелених,
на високій ялині,
воркувала голубка
у німій самотині.

Мирно чистила дзьобом
сизе пір'ячко крилець...
Коли гляне — за нею
знизу стежить мисливець.

То вродливий легіник
у кептарику ходить,
на голубку біленьку
кріс-рушницю наводить.

Прямо в серце пташине,
підкрадаючись, цілить,—
хоче пташку-голубку
на обід собі встрілить.

"Ой ти, Довбуше славний,—
через віття зелене
каже пташка по-людськи,—
не ціляйся у мене!

Опусти свого кріса,
не нанось мені рану,

а за це я для тебе
у пригодоньці стану!"

Здивувався мисливець,
опускає рушницю...
Що за чудо?.. Він зроду
не стрічав таку птицю!

І по-людськи говорить,
і, як звать його, знає!.,
ї здивований Довбуш
руки вниз опускає.

"Ой ти, пташко предивна,
не завдам тобі болю,—
на всі сторони світу
відпускаю на волю!"

Пташка спурхнула з гілки
та й полинула в гори —
на ліси на зелені,
на широкі простори.

Чом же ти зажурився,
наш мисливцю-юначе?
— Ет, і знову лишився
без обіду, одначе!..

І пішов собі Довбуш
по стежині звіриній...
Оточив з усіх боків
його ліс темно-синій.

А над лісом нависли
чорні скелі, мов тучі,—
з них із ревом спадають
водопади кипучі.

На широкій поляні,
під горою крутою,
Довбуш раптом побачив
дідуся з бородою.

На траві на зеленій
перед ним — скатертина,
а на ній — добра їжа,
в кухлях — пиво і вина.

"Будь здоровий, юначе! —
той дідусь привітався.—
Ти, мабуть, у мандрівці
добре проголодався?

То сідай, будь ласкавий,—
є що їсти і пити!.."
Довбуш глянув — і вдруге
не примусив просити.

Знявши кріса й кресаню,
миттю сів до обіду.
"Чом же ви біля мене
не сідаєте, діду?"

"їж собі на здоров'я
все, що є, без останку,—
потім візьмеш в дарунок
скатерть цю, самобранку.

Та ще перстень коштовний
дай на палець надіну,—
це за білу голубку,
що не вбив її, сину!.."

І дідусь із кишені
срібний перстень виймає
і на Довбушів палець
його сам надіває.

"Незвичайний це перстень!
Чарівний він, мій сину!
Той, хто ним володіє,
має мужність левину.

А крім того, цей перстень
другу силу ще має:
ворогів потаємних
він твоїх розпізнає.

Лиш дай руку із перснем —
хай людина потисне,
і, якщо вона — ворог,
перстень променем блисне.

Найчудесніша ж третя
в ньому сила таїться,—
як вогню, цього персня
смерть кощава боїться.

Він одводить хворобу,
у бою захищає...
Коли ж смерть одоліє,—
до життя повертає".

"От спасибі, дідусю,—
мовив Довбуш тихенько.—
Ти скажи, що за пташка —
та голубка біленька?"

Дід постояв, подумав
та й заграв на сопілку.
Аж тут біла голубка
опустилась на гілку.

Довбуш глянув — ой леле!
не голубка то біла,
а з зеленого лісу
вийшла дівчина мила.

"Хто ти, дівчино, й звідки?
"Я — Марічка з Підгір'я...
Будеш в нашому краї —
завітай на подвір'я!

Не дивуйся, що знаю,
хто ти, звідки, як звати,—
цілу весну про тебе
гомоніли Карпати.

Цілу весну палаци
панські в селах горіли,
а пани-кровопивці
від страху присмирніли.

Гарна слава опришків
продзвеніла по краю,—
ось я звідки про тебе,
славний Довбуше, знаю!

Ось чому я дідуся
попросила свойого,
щоб тобі він на щастя
персня дав чарівного".

І замовкла Марічка,—
тільки очі сіяли
та на пальцях дівочих
срібні персні блищали...

* * *

Леґінь став — задивився
і не бачив, що збоку
суне лютий пан Бучек
на поляну широку.

Гайдуків пан гукає:
"Гей, пахолки, біжіте —
хлопа того піймайте
та на кіл посадіте!

То кріпак мій, що взимку
втік у ліс для розбою,
там, опришків зібравши,
все полює за мною.

Гей, ти, хлопе ледачий,
що утік з мого двору,
аж тепер ти попався!..
Ну ж, задам тобі хльору!"

Мов хорти довгоногі,
гайдуки припустили —

оточили опришка
і за руки схопили.

Звеселився пан Бучек —
замалим не співає.
Підійшов — і щосили
замахнувся нагаєм.

Але що це?.. То Довбуш
так розвів дужі руки,
що пахолки на землю
полетіли, мов круки.

Із-за пояса миттю
топірець він виймає
і на пана свойого,
мов орел, нападає.

Відсахнувся пан Бучек,
смерті жде, побілілий...
Та на Довбуша знову
гайдуки напосіли.

Знавіснівши, із криком
пруть на нього стіною...
Вже шаблі їхні хижі
в'ються над головою.

Ледве стримує клятих,
відступає на кручу,
щоб достойно там стріти
люту смерть неминучу.

"Гей, що буде, те й буде! —
крикнув леґінь щосили.—
Та не дамся живим я,
щоб на кіл посадили!

Ось тримай, пане Бучек!"
І пожбурив у пана
топірцем... В того з лоба
кров линулась багряна.

А сам кинувся з кручі
прямо вниз головою...
Гайдуки зупинились
над проваллям юрбою.

"Пропадай, волоцюго!" —
крикнув люто пан Бучек
і, на дерево спершись,
плюнув кров'ю із кручі.

Підхопили пахолки
свого пана під руки,
заховали у піхви
гостролезі шаблюки.

"Зачекайте,— пан каже,-
тут стояла красуня!.."
Гайдуки озирнулись —
аж то дід та бабуня.

Загримів на них старший
лихослов і гульвіса:
"Розвелося вас, клятих!
Гетьте, хлопи, до біса!"

Почовпли баба з дідом,
Щось буркочучи глухо.
А той старший схилився
шепче пану на вухо:

"Не журіться, мосьпане,
не впадайте в зневір'я:
я ту дівчину знаю —
то Марічка з Підгір'я!"

Гайдуки тут уздріли —
на траві скатертина,
а на ній — різна їжа,
в кухлях — пиво і вина...

І рвонулись, мов псини,
до вина та до пива...
від нежданого дива.
Але враз похлинулись

Прилетіла голубка,
опустилась хутенько,
ухопила ту скатерть
в свої лапки міцненько.

Та й полинула з нею
в дикі хащі та пущі...
Оніміли пахолки,
перелякані, злющі...

Оповідач замисливсь
і замовк на цім слові.
Стрепенулись навколо
дітки русоголові.

"Ну ж, дідусю, а далі?
Що ж із Довбушем сталось?"
"Розповім, голуб'ята,
щоб вам солодко спалось.

Тільки ж майте терпіння,
дайте люльку набити,
бо не скоро цю казку
доведеться скінчити..."

* * *

Довбуш кинувся в прірву
із обриву крутого,—
від швидкого падіння
дух забило у нього.

Але смерті страшної

зовсім він не боявся,

лиш, загибель відчувши,
з білим світом прощався.

"Прощавайте, Карпати
із лісами густими!.."
Раптом перстень на пальці
блиснув перед очима.

"Ех ти, персню коштовний,
що дав дід в нагороду..."
Та не встиг і подумать,
як шубовснув у воду.

Треба знати вам, діти,
що під скелею тою
було озеро гарне
з голубою водою.

Довбуш виринув хутко,
виліз, мокрий, на скелю,—
намостив у печері
собі з хвої постелю.

Ледве встиг просушити
мокрий одяг на сонці,
як приходять до нього
три якісь незнайомці.

"Хто ви, люди, і звідки?"
"Втікачі ми з Поділля,—
нам несила терпіти
люте панське свавілля.

Десь у горах, ми чули,
Довбуш хлопців збирає
і, мов сокіл, із ними
на панів нападає.

Ми й простуєм до нього,
хоч не бачили в вічі...
Може, знаєш ти, де він,
то скажи, чоловіче!"

"Добре, друзі, сідайте,—
знаю Довбуша, знаю:
сам до нього простую
з придністрянського краю!"

Й руку першому праву
подає для вітання,
потім другому,— з персня
йде холодне сіяння.

А як третій дав руку,
мов цупку бараболю,
палець Довбушу стисло
так, що скрикнув од болю.

І проміння криваве
з персня бризнуло зразу...
Ось він, ворог підступний,
що змією підлазить!

"Гей, лихий чоловіче,—
крикнув Довбуш до нього,—
хто послав тебе в гори?
Проти кого й для чого?"

І підняв незнайомця,
мов хлоп'я, над собою.
"Признавайся, бо вп'єшся
не вином, а водою!"

Заволав незнайомець:
"Ой, рятуйте — вмираю!
не вбивай, пане Довбуш,—
розкажу все, що знаю!"

Опустив його Довбуш
і на землю поставив.
"Ну, то хто ж тебе в гори
проти мене направив?"

"Мене звати Чувилом...
Хоч я й хлопом назвався,,
та насправді гайдук я,—
в дранку лиш перебрався,

А направив пан Бучек,
і за це він придане
моїм донькам коханим
обіцяв непогане.

Обіцяв добрі гроші,
щоб тебе лиш убив я...
Ото я й спокусився
на своє безголів'я...

Та клянуся — служити
більше пану не буду,
а як зраджу, то вбийте,
як собаку, без суду!

Лиш пустіте живого
до діток та дружини!.."
І Чувило, тремтячи,
опустивсь на коліна.

Глянув Довбуш на нього.
"Добре,— каже,— прощаю...
Йди собі... Але вдруге —
з-під землі відкопаю!

І тоді вже ні діти,
ні мольба не поможе...
А тепер — забирайся
з Верховини, небоже!"

Косоокий Чувило
уклонився — й потому,
вовчу шапку нап'явши,
зник у лісі густому.

* $ *

"Гей, брати,— каже Донбуш,—
завітайте в печеру,
а я миттю у лісі
роздобуду вечерю".

Та не.встиг він у лісі
дичину відшукати,
як зненацька зелені
розступилися шати.

По вузенькій стежині
йде із лісу Марічка,—
у шовковім волоссі
голуба в'ється стрічка.

Сині очі сміються,
мов зірки променисті,
та сіяють коралі
в дорогому намисті.

У руках її — скатерть,
що лишилась на скелі,
на плечах на дівочих —
дві голубки веселі.

Простяга вона скатерть
прямо легеню в руку.

"Не згуби, бо ця згуба
нам віщує розлуку..."

Довбуш став як убитий,
зору з неї не зводить,—
а вона повернулась
і тихенько відходить.

"Зачекай же, Марічко,—
маю слово сказати..."
"Скажеш потім... Ти ж знаєш,
де голубку шукати!"

Три голубки знялися
та й полинули вгору —
на високі Карпати,
в далину неозору...

Довбуш довго дивився,
поки зникли в тумані,—
потім скатерть розкинув
на широкій поляні.

Знявши з береста кору
і зробивши трембіту,
затрубив він у неї
на всі сторони світу.

Після першого разу
затремтіли Карпати,
після другого — пісня
залунала крилата.

Після третього гуку
із зеленого лісу
вийшли хлопці-опришки
при шаблях і при крісах.

Втікачі із печери
також вийшли до нього.
І сказав тоді Довбуш
урочисто і строго:

"Ви втекли у Карпати,
щоб тут разом із нами
за життя, за свободу
битись твердо з панами!

Мої друзі-опришки
вас готові прийняти,
та ви мусите мужність
нам свою показати.

Бо людей полохливих,
що в бою, в обороні
підведуть товариство,
нам не треба в загоні!"

"Ми готові на іспит!" —
втікачі відказали.
І їх зразу опришки
до дерев прив'язали.

Витяг Довбуш пістолі,
понад голови стрілив —
в пера на капелюхах
лебедині поцілив.

Втікачі не здригнули,
не моргнули й очима,
хоча холодом зимнім
обдало за плечима.

Потім їх відв'язали,—
на колоду поклали
так, щоб голови їхні
лиш. чуби розділяли.

Знов над ними став Довбуш —

топірець піднімає,

у проміжок вузенький

між чубами ціляє.

Свиснув топір блискучий,
дзвінко дзвякнув — і в дуба
по обух увігнався
біля самого чуба.

"Годі, Довбуше, годі! —
загукали опришки.—
Ми вже їхню сміливість
перевірили з лишком!"

"Гарні хлопці! — промовив
Довбуш голосом щирим.—
Але ще раз — утретє —
у бою перевірим!"

І він радо у книжку
записав загонову
Маркіяна Смереку
і Микиту Підкову.

"А тепер — за вечерю! —
просить Довбуш гостинно.—
Нагодуй нас гарненько,
чарівна скатертино!"

Посідали опришки
за вечерю багату...
Опустилося сонце
за високі Карпати.

Прохолода вечірня
повіва з Верховини
на широкі міжгір'я,
на глибокі долини...

Ф Ф Ф

А тим часом по горах,
по лісах непрохідних
утікає Чувило
до діток своїх рідних.

Іде ніч, іде другу,
а на третю, під ранок,
він прийшов... Не додому,
а до Бучека в замок.

У високі покої
боязливо вступає,—

вовчу шапку-вушанку
перед паном, знімає.

На обличчі у пана —
перев'язка багряна,—
знать, широка й глибока
там ховається рана.

"Ну,— підвівся пан Бучек,
сів на ліжку — ледь дише,—
що привіз мені втішне
мій слуга найвірніший?"

Мов побитий собака,
так зігнувся Чувило,—
зразу видно: запродав
пану душу і'тіло..

-

"Видить бог, що я ласку
панську хтів заслужити,
але Довбуша, пане,
не зумів я убити!..

Довбуш той — ясновидець,
бо лиш глянув на мене,
такД скочив на груди,
як щеня те скажене!

Я ударив злодюгу
і наніс йому рану,—
та таку, що із ліжка,
мабуть, довго не встане!..

Але сотня опришків
прилетіла завзятих,
і покірний слуга ваш
мусив геть утікати..."

"Гей, бреши, та знай міру! —
крикнув Бучек похмуро.—
Сам я Довбуша бачив
здоровісіньким, шкуро!

Знай, обманщику,— сам я
оцією рукою
того хлопа із скелі
пхнув униз головою!

А тебе за брехню цю
накажу я узяти —
в підземеллі глибокім
до стіни прикувати!.."

Похилився Чувило
та й упав на коліна:
"Сам я знаю — велика
моя, пане, провина!

Та невже ж заслужив я
кару ту найлютішу?
Я ж ваш раб безсловесний,
я ж слуга найвірніший!.."

"Добре! — згодився пан Буче
і сказав на прощання: —
Щоб спокутав провину,
дам тобі два завдання!

Перше — у Печеніжин
ти помчиш завтра вранці,
схопиш там усе кодло
Д овбу шів-го л од ранців!

Бачиш — рана!.. Це Довбуш
слід по смерті залишив...
Я ж за це його роду
відомщу найлютіше!

Потім друге — в Підгір'ї,
край села, біля річки,
живе дівчина гарна —
по найменню Марічка.

її також захопиш —
чи страхом, чи обманом...
Аж тоді ти, Чувило,
будеш прощений паном!"

Встав Чувило з підлоги —
й свому пану за щирість
чмокнув руку пухкеньку:
"Все зроблю, ваша милість!..

* * *

День минув... А на другий,
коли ледь звечоріло,
на коні вороному
скаче в замок Чувило,

Гайдуків позад нього
півдесятка добірних:

вони тягнуть родину
Довбушів непокірних.

Всіх, трикляті, схопили,
кого дома застали,—
прив'язали до коней
і до пана погнали.

Привели на подвір'я
батька, матір стареньку,
наймолодшого брата
і сестричку маленьку.

Вийшов з дому пан Бучек —
вдарив батька у груди.

"Зачекай, старий хлопе,
ще й не те тобі буде!

Хай лиш стану здоровим —
сам я вас замордую:
в підземеллі глибокім
всіх живцем замурую!

Я помщуся над вами
за розбійника-сина!
Виб'ю дух бунтівливий
з голови селянина!..

Киньте їх в підземелля,
у сиру кам'яницю!"
Потягнули — замкнули
у найглибшу темницю.

А пан Бучек ласкаво
до Чувила говорить:
"Відпочинь, вірний слуго,
і скачи завтра в гори!

Проберись тишком-нишком,
темну вибравши нічку,—
привези із Підгір'я
ту красуню Марічку!.."

* * #

Темна нічка упала
на високі Карпати,—
ані місяця в небі,
ані зір не видати.

Ніби злодій, Чувило
тихо йде над рікою
до тієї хатини,
що стоїть під горою.

У віконце постукав...
З хати чується: "Хто тут?"
"Відчиніть, люди добрі,
і простіть за турботу!

Я — купець подорожній!
Мені б ніч переспати!
Відчиніте, будь ласка,
і впустіте до хати!.."

Брязнув засув — і двері
відчинилися з скрипом,

дід столітній, зігнувшись,
вийшов із смолоскипом.

"Ну, заходьте... Не спати ж
ніч таку на дорозі..."
Та не встиг доказати,
як упав на порозі.

То Чувило пістолем
вдарив діда у скроню —
і мерщій смолоскипа
згріб у чорну долоню.

З ним злодюга вступає
боязливо у хату
і тихенько заходить
до Марічки в кімнату.

Там на білій постелі
мирно спала Марічка,—
на столі блищав перстень,
мов зоря невеличка.

Аж підскочив Чувило —
буде жінці гостинець!
Ухопив того персня —
і надів на мізинець.

Але що це?.. Злодюга
похолов з переляку,
ніби змія побачив
чи скажену собаку.

Тільки ж як не злякатись,
як зненацька в Чувила
хижий дзьоб появився
і шулічині крила!..

Став — як справжній шуліка,—
пазурастий, дзьобатий,
чорні крила широкі
розгорнув на півхати.

Зрозумів тут Чувило,
що то в персні причина:
скинув персня — і спала
з нього дивна личина.

Заховавши той перстень
у кишеню глибоку,
він ступив обережно
до Марічки півкроку.

Ухопив її сонну,
замотав у кирею
і, на плечі узявши,
вийшов з хати із нею.

Біля річки він скочив
на коня вороного,
міцно персня насунув
на мізинця кривого.

І, шулікою ставши,
поводи попускає,—
свою здобич безцінну
добре в кігтях тримає.

Кінь злякавсь — і стрілою
полетів без упину
через бистрі потоки,
через гори й долини...

Опинилась Марічка
в незнайомій кімнаті:
всюди килими пишні
та убрання багаті.

На столах — панська їжа
найсмачніша стояла,
і вода, як дзвіночок,
у фонтані дзюрчала.

У шкатулці — намисто,
і сережки, й дукати...
Та чому ж це на вікнах
міцно ковані грати?..

Зажурилась Марічка,
тяжко стало сирітці,—
ніби пташка сумує
в позолоченій клітці.

Десь опівдні заходить
до кімнати пан Бучек:
він букет для Марічки
вносить квітів пахучих.

На столі перед нею
той букет мовчки ставить,
та Марічка на нього
і не глянула навіть.

Пан говорить до неї,
просить слово сказати,—

. пишне вбрання дарує,
і сережки, й дукати.

Та вона відвернулась
від дарунків багатих,
і пан Бучек в досаді
вийшов геть із кімнати.

А надвечір натомість
панська ключниця входить,
до сумної Марічки
дивну мову заводить.

"Ти все тужиш, дитино,
ніби пташка в неволі...
Не сумуй, не вбивайся,—
покорись своїй долі!..

Подивися на мене:
і мене молодою
пан старий запримітив
і забрав до покою.

Я поплакала трохи,
в самоті пожурилась,
але з горем дівочим
врешті-решт примирилась.

І не каюсь: жила я,
як малина в медочку...

Все на світі від бога —
покорись йому, дочко!"

Щось хотіла бабуся
ще сказать на додачу,—
раптом крики по замку
пролунали дитячі.

"Що це? Хто це?" — питає
у бабусі Марічка.

"Це катують Надійку,
Довбушеву сестричку...

Всю сім'ю Довбушеву
слуги панські піймали
і до пана у замок
на розправу пригнали.

В кам'яницю глибоку
посадили за грати —
за опришка Олексу,
за найстаршого брата..."

Стрепенулась Марічка,
мов берізка зелена:
"Йди, бабусю, до пана,—
хай-но прийде до мене!

Та скажи, що Марічка
очі виплаче слізьми,
як пан Бучек Надійку
з підземелля не візьме...

Нехай візьме і зразу ж
приведе до кімнати,—
те дитя мене буде
в самоті розважати!.."

Здивувався пан Бучек,
як старенька сказала,
що Марічка Надійку
у служниці прохала.

Але мовчки спустився
в підземелля холодне,
де маленьку Надійку
катували сьогодні.

Там схопив її руку
у свою, волохату,
і подався по сходах
до Марічки в кімнату...

* * *

Через два дні Надійна
вже була здоровенька,—
щебетала-співала,
як синичка маленька.

Оченята, як.вишні,
до Марічки всміхались,
але часто сльозами
мимохіть наповнялись.

"Не журися, Надійно,—
їй сказала Марічка.—

Хочеш — завтра на волю
полетиш, ніби птичка!..

Ти — маленька, худенька
і пролізеш крізь грати...
А як будеш на волі —
то біжи у Карпати!

Пастухів розпитаєш,
як знайти Чорногору,
а там знайдеш опришків
серед темного бору.

Сповісти свого брата —
хай опришків збирає,
на цей замок проклятий,
мов орел, нападає..."

"Добре, згодна, Марічко!
Тільки б ночі діждати,—

я до брата Олекси
полечу у Карпати!"

Ніч настала буремна,
десь гримить громовиця...
Все заснуло у замку,—
лиш дівчатам не спиться.

Все готове для втечі:
і, вірьовка з хустини,
і в дорогу Надійці
ковбаса й півхлібини.

В темноті непроглядній
прошептала Марічка:
"Ну, пора!.. Будь щаслива,
моя люба сестричко!"

Через грати пролізши,
із вузького карнизу
опустилась Надійка
по вірьовці донизу.

Озирнулась навколо,
швидко скинула лямку
і прудким сарненятком
геть помчала від замку.

* * *

То не олені бистрі,
то, не соколи смілі,
то опришки із лісу,
як орли, полетіли.

А попереду Довбуш
до коня припадає —
у руці загорілій
міцно шаблю стискає.

На світанку у гаї
зупинились опришки —
панський замок високий
роздивляються нишком.

Грізні стіни камінні,
в стінах — вікна-бійниці,

а на вежах високих —
і гармати, й рушниці!..

"Ой, не взяти нам замку!" —
шепче хтось за плечима.
Стрепенувся тут Довбуш,
грізно блиснув очима.

"Хто сказав, що не взяти?..
Та нема в світі сили,
щоб опришків хоробрих
у бою зупинила!..

Гей, охочі, до мене!..
Хто з вас подвиг учинить —
в панський'замок проникне
і ворота відчинить?"

Сто опришків ступило
наперед, як лавина,—
на обличчях відвага
засвітилась орлина.

А найпершими стали,
не промовивши й слова,
юнаки два — Смерека
і Микита Підкова.

Довбуш глянув на хлопців,
на вбрання їхнє дране
і-сказав: "Ось хто сміло
проти ворога стане!..

Гей, мисливці, вполюйте
з лука оленя в лісі,—
гайдукам як принаду
віднесіте на списі!.."

От із лісу густого
вийшов олень рогатий,
вздрів мисливців — злякався
і метнувся тікати.

Та не встиг повернутись,
як стріла просвистіла —
мов оса-кусавиця,
уп'ялась йому в тіло.

Того оленя взявши,
йдуть до замку сміливці,
підійшли — загукали,
ніби1 справді мисливці.

Вартові із віконця
їм сердито: "А хто там?"
"З дичиною на кухню!
Відчиняйте ворота!.."

Вартовий відчиняє,
двох мисливців пускає...
Раптом постріл і другий
з підвороття лунає...

Гайдуки сполошились,
мчать опришкам навпроти,
та Підкова вже навстіж
відчиняє ворота.

А Смерека хоробрий
в підворітті вузькому
так пахолків періщить,
ніби ціпом солому.

Ех, протриматись тільки б,
поки Довбуш доскаче,—
він1 розвіє у порох
панське кодло ледаче!..

Озирнувся Смерека:
близько-близько опришки,—
із зеленого лісу
мчатьсяі без передишки!

Але двадцять пахолків
насідають на нього...
"Де ти, брате'Підково?..
Поспішай на підмогу!"

"Йду! — гукає Підкова.—
Гей, пани й паненята,
годі кров нашу пити,—
забирайтесь до ката!"

Ш двоє друзів на варту
так напали завзято,
що поклали відразу
ворогів із десяток.

Та на них звідусюди
челядь суне дворова,—
впав хоробрий Смерека,
а за ним і Підкова...

Ф & з;

У цю мить налітає
сотня Довбуша вірна,—
покотилась додолу
панська варта надвірна.

Гайдуки: по подвір'ю
хто куди утікають,
у глухих закапелках
порятунку шукають.

"Зупиніться!" — із вежі
їх пан Бучек благає,
та ніхто на благання
на його не зважає.

Глянув Довбуш на вежу —
і аж скрикнув од дива:
поряд з паном Марічка
там стояла вродлива.

Русокоса, змарніла,
вся у білому вбранні,—
похилила голівку
у тривожнім чеканні.

Довбуш кинувсь у двері
і не бачив,4 що з двору
вскочив слідом Чувило —
теж подерся нагору...

З підземелля опришки
в'язнів хутко звільнили,

брату Довбуша — Йвану
шаблю й кріс наділили.

А тим часом Марічку
пан підняв над собою
і гукнув: "Гей, опришки,
не женіться за— мною!

Геть із замку мойого,
ви, мерзенні створіння,
бо цю дівчину хлопську
кину вниз на каміння!"

Зупинились опришки,—
з пана зору не зводять
і помалу від вежі
від страшної відходять.

Що робити — не знають!..
Де шукать порятунку?..
Аж тут Довбушів голос
пролунав згори лунко.

"Зупинись, пане Бучек!
Приготуйся до бою!
Наші давні рахунки
ми зведемо з тобою!"

Відсахнувся пан Бучек,
остовпів на хвилину...
"Де ти, Довбуше, взявся?
Ти хіба не,загинув?.."

Опустивши Марічку,
Бучек шаблю виймає
і на Довбуша люто,
ніби рись, нападає...

Заіскрилася зброя,—
смертю пахне на вежі...
Підвелася Марічка ——
за двобоєм тим стежить.

Довбуш пана долає
вже загнав аж до краю —
і в рішучу хвилину
міцно в груди вдаряє...

Ф * *

Але він не помітив,
що з-за рогу крутого
вийшов зрадник Чувило
і ціляє у нього.

Гримнув постріл підступний
прямо Довбушу п спину...

Та метнулась Марічка
в ту смертельну хвилину.

Підняла білі руки
насупроти пістоля —
і, як чайка підбита,
мертва впала додолу...

Довбуш глянув — і в нього
з жаху серце холоне:
розлилось круг Марічки
крові коло червопє...

Позад неї — Чувило
хижі вищірив ікла,
та зла усмішка зразу
із лиця його зникла.

Він поспішно з кишені
срібний перстень виймає,
на мізинець насунув
і — Чувила немає...

Придивляється Довбуш —
де ж подівся Чувило?
Замість нього — шуліка
розпростер чорні крила.

Він змахнув ними важко —
в небо злинув безкрає...
Догадався тут Довбуш:
тож убивця тікає!..

"Смерть тобі, розпроклятий,
за провину велику!"
І з пістоля стріляє
Довбуш влучно в шуліку.

Полетіло в повітрі
кров'ю-зрошене пір'я,—
і шуліка, мов камінь,
впав на панське подвір'я...

Довбуш глянув із вежі
на шулічине тіло,—
аж то вже не шуліка,
а мерзенний Чувило.

В нього з пальця брудного
срібний перстень сповзає —
камінцем-самоцвітом
проти сонця сіяє...

І згадав-тоді Довбуш
про рятунок надійний,—
і знімає із пальця
перстень свій чародійний.

Прикладає Марічці
до кривавої рани
і< з тремтінням чекає —
чи то ж дівчина встане?..

Рана миттю закрилась,
довгі вії здригнулись —
і Марічка, зітхнувши,
встала, ніби проснулась.

Швидко радісний Довбуш
з вежі дівчину зводить
і до мертвих опришків
в', підворітті підходить.

Лиш торкнувся їх перснем —
підхопилися, встали
і Смерека хоробрий,
і Підкова бувалий...

"Друзі,— Довбуш промовив,—
не загине той зроду,
хто. життя не шкодує
за народну свободу!

Хто на бій виступає
проти панського гніту,
буде славен той всюди
по широкому світу!

Гей,-, опришки завзяті,
підпаліть — нехай згине
оцей замок проклятий,
це гніздо яструбине!"

Рідних взявши й Марічку,
в бричку Довбуш сідає —
на дорогу широку
з замку він виїжджає...

їдуть понад бурхливим
Черемошем-рікою,—
а над ними й за ними
лине пісня луною.

"Гей, на зеленій полонині
там Довбуш гуляє,—
на високу Чорногору
опришків збирає...

Гей, хто не хоче коритися
панському; свавіллю,
то збирайтесь у Карпати
до мене в неділю!

Гей, сто опришків непокірних
зібралось до нього,—
та й напали у неділю
на пана лихого.

Гей, увірвались до покою —-
тупнули ногою:
— Годі, пане, втішатися
кривдою людською!.."

їдуть славні опришки,—
пісня гори стрясає...
Панський замок за ними,
ніби свічка, палає...

* * *

Дід замовк... Всі дивились
на далекі руїни,—
вони хмуро стояли
на горбі, край долини.

Грізні стіни.камінні,
чорні вікна-бійнипі,—
в них, здавалося, мріють
і гармати, й рушниці...

Але тихо у замку,
панські стяги не мають,—
лиш хмарки у блакиті
понад ким пролітають...

Хай стоїть собі вічно,
у годину й негоду,

і нагадує людям
про борців за свободу!

Що за скривджених, бідних
піднімали свій голос,
проти визиску й гніту
з ворогами боролись!

Що життя віддавали,
йшли на бій до загину,
щоб пани не вернулись
в нашу вільну країну!..